

Nazomeren met de gaai, vogel van het jaar 2014

Dick Jonkers & Fred van Klaveren

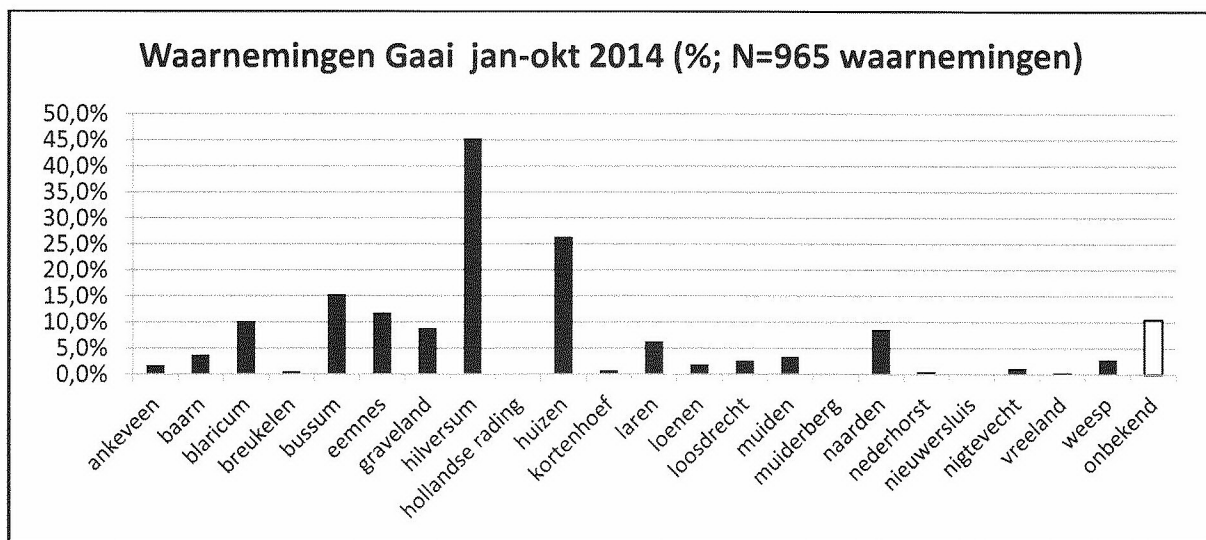
De laatste keer dat wij de gaai in het Gooi e.o. onder ogen namen was het juni. Het was een tijd van jongen groot brengen. Misschien werd er toen ook nog gebroed op een vervolglegsel, als vervanging van een nest dat verloren was gegaan. Wellicht werd er kort getreurd om jongen, die het volwassen stadium niet hebben gehaald. Het leven ging daarna verder. We schetsen een paar mogelijke gebeurtenissen uit het leven van de gaai, maar die zijn niet anders dan bij andere vogels. Dat geldt voor de dagelijkse bezigheden en ook voor grote zaken als de herfsttrek. We lopen alle waarnemingen die jullie hebben ingestuurd even langs en proberen er een lijn in te brengen. Daarbij kijken we naar het gedrag van de gaai en naar het fenomeen herfsttrek. De verspreiding van de soort in het werkgebied zullen we in een volgende Korhaan uitzetten.

Tussenstand

In totaal hebben jullie van 1 januari tot 9 oktober 2014 via de website van de VWG 632 waarnemingen (65%) gemeld. Jullie hebben wederom veel werk verzet door zoveel waarnemingen van de gaai door te geven. Chapeau dus voor de waarnemers! Voor deze terugblik hebben we ook 333 (35%) waarnemingen van www.waarneming.nl gebruikt. In totaal zijn voor deze terugblik dus 965 waarnemingen onder de loep genomen. In de vorige Korhaan hebben we jullie laten zien waar in het werkgebied het zwaartepunt van de

waarnemingen was gelegen (Jonkers & Van Klaveren 2014-1 t/m 3). Daar borduren we nog even op voort (figuur 1). Wat opvalt is dat bij 10% van de waarnemingen geen plaats is vermeld. Dat is jammer, want dat had net een mooie plaats als bv. Bussum misschien wat uit de schaduw van Hilversum kunnen halen. We weten het niet, dus we laten het maar zo. Het Gouden Kalf gaat dus weer naar de Mediastad (45,%), een toename van maar liefst 13% voor Hilversum ten opzichte van het voorjaar.

Figuur 1. Aantal waarnemingen (%) van gaaien in het Gooi e.o. in 2014, per plaats.

Weer zijn Huizen (26%, was 17%) en Good Old Bussum (15%, was bijna 8%) twee en drie. De overige plaatsen Breukelen, Hollandsche Rading (eigenlijk provincie Utrecht), Muidenberg, Nederhorst den Berg, Nieuwersluis en Vreeland doen qua waarnemingen bijna niet meer mee (zie ook Jonkers en Van Klaveren in De Korhaan 2014-3). Stoer blijven Eemnes, Blaricum, Naarden en Laren meedoen. Het patroon van de waarnemingen is nauwelijks veranderd ten opzichte van de vorige rapportages. Dat is anders gesteld met

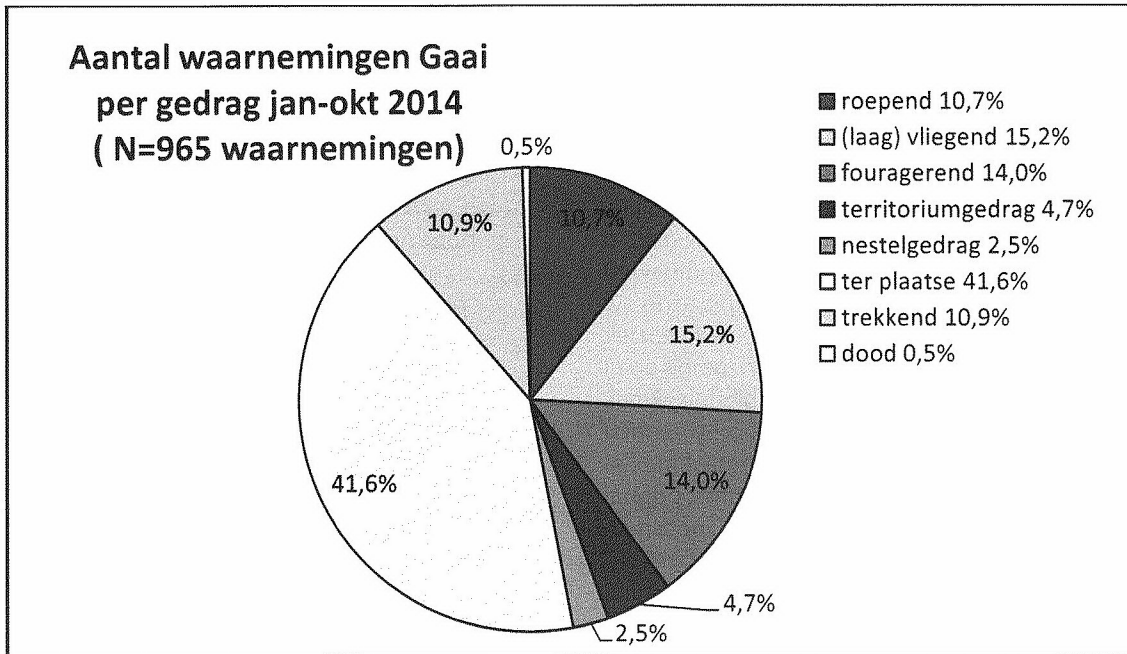
de verdeling van de waarnemingen over de stedelijke gebieden en de natuurterreinen in het Gooi e.o. Tot en met juni werd 57% van de gaaien in stedelijk gebied gezien en 43% in natuurgebieden. Bekijken we de ontwikkeling tot oktober van dit jaar dan vindt er een verschuiving plaats naar het stedelijke: bijna 62% t.o.v. 38% in de natuurgebieden! Zijn we nu toch vergeten om die prachtige natuurgebieden in ons werkgebied te bezoeken! Of komen er echt veel minder gaaien in

deze gebieden voor? We komen daar in ons laatste beschouwing over de gaai nog op terug.

Wat doet de gaai zoal?

Wij wilden erachter komen wat de gaai in het werkgebied nog meer doet dan vogelliefhebbers

ongerust te maken. Daarom hebben jullie ook het gedrag bij jullie waarnemingen ingevuld (figuur 2). En dat hebben jullie consequent en minutieus gedaan (figuur 2).

Figuur 2. Gedrag van gaaien in het Gooi e.o. in 2014 in % (n=965).

Van januari tot en met (een deel van) oktober 2014 zijn gaaien vooral ter plaatse geweest (bijna 42%). Zijn zij dan zo plaatstrouw of inactief? Dat gaan we nog uitpluizen. Achter het begrip 'ter plaatse' gaan in ieder geval gedragingen schuil als zittend (in boom of struik), badend, uitkijkend op dak van gebouwen of hekwerk. Zes keer werd gezien dat ze daarbij arme kleine vogeltjes in de gaten hielden, of dat ze door diezelfde vogeltjes in de gaten wérden gehouden. Je zal maar een gaai zijn.

Een noot moet worden gemaakt bij het roepen (bijna 11%). Het patroon van de waarnemingen is heel opmerkelijk. Wanneer er in het voorjaar (weken 1 tot en met 15) veel gaaien zijn wordt er veel geroepen. Er zijn standvogels, wintergasten en er vindt doortrek plaats. Zijn veel gaaien uit beeld geraakt? Er wordt gebroed en er is geen trek; dan zijn zij veel rustiger. Met het uitvliegen van de jongen (juni/juli) en vooral met het arriveren van de eerste trekvogels worden ook de oude vogels weer veel actiever. Er wordt dan weer ouderwets met de buren overleg gevoerd (zullen we maar zeggen).

Foerageren is een activiteit die zowel in het voorjaar als in de herfst veel wordt vastgelegd. Erg veel waarnemingen zijn gedaan van gaaien die naar eikels zochten en er mee rondvlogen (4% van de waarnemingen). Vooral in de maand september werd door gaaien erg actief naar eikels gezocht. Vanaf juli zijn gaaien vooral op de grond en in struiken gezien, waar zij insectenlarven,

jonge huismussen, zaden (beukenootjes) en vruchten (appels) zochten. De pinda's waren goeddeels vergeten. In september dus vooral op de eikels, waarbij zij zelfs als vliegenvangers fladderend eikels uit de bomen plukten. Voorwaar een buitengewoon gedrag voor een gaai.

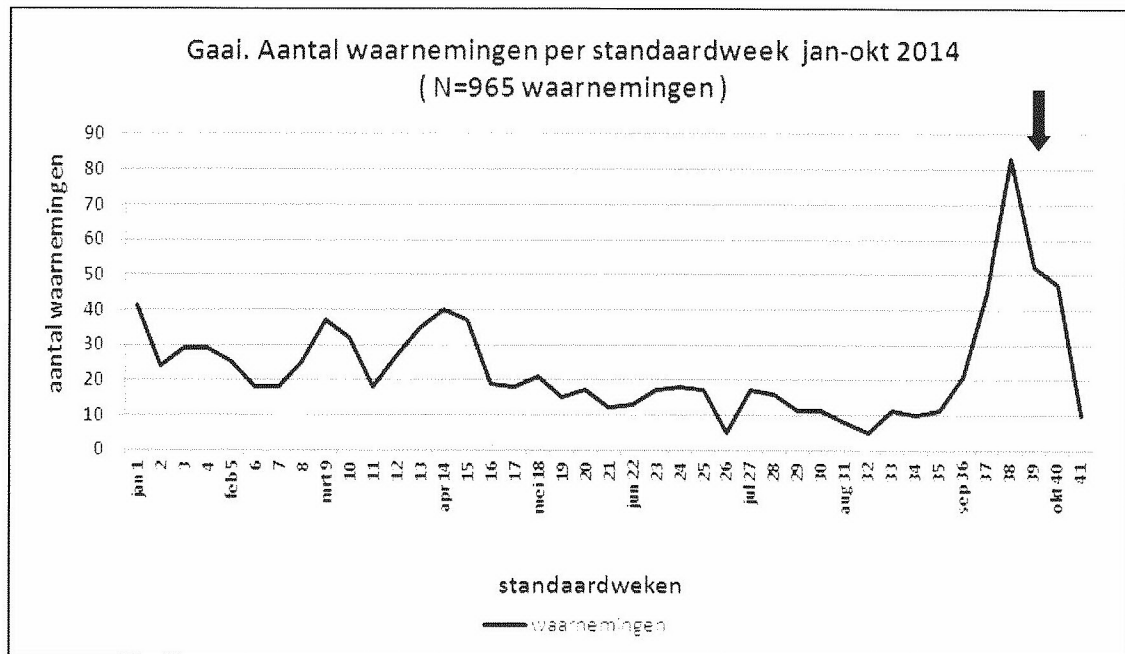
Territorium- en nestgedrag raakte op de achtergrond met het verstrijken van de tijd. Een blik op de nestperiode laat zien dat slechts 2,5% van de waarnemingen daarop betrekking heeft. Ook het aantal waarnemingen nam dramatisch af; gaaien houden zich doorgaans goed schuil in het belang van hun nest en kroost. Een kleine 2 % van de waarnemingen had betrekking op jonge vogels. Niet veel, maar wel voer voor onderzoekers! Zoals afgesproken komen we hier nog op terug in een volgende Korhaan.

Gefladder en stevige herfsttrek

Blijft over het vliegen (ca. 15%) en de trek (ca. 11%). Vliegende gaaien zijn gaaien die vliegbevingen maken, maar waarvan niet duidelijk is wat hiervan de bedoeling is. Veel gaaien lijken maar wat te doen. Met of zonder eikel, verwarring scheppend bij de vogelaar, die graag meer wil begrijpen van het gedrag van de vogel. Om onderscheid te kunnen maken tussen trek en ter plaatse vliegend is goed naar jullie omschrijving van het gedrag gekeken. Daaruit blijkt nu dat het vliegen van standvogels (dat hoort een gaai graag, hij is namelijk van stand) tussen week 1 en 13 beperkt voor komt. Er is geen reden om veel te

vliegen. Dat veranderde eind maart en half april, toen (terugkerende?) trekvogels zich aandienen en mengden met de standvogels. Datzelfde patroon zien we terug in de nazomer. Van eind april tot eind juni zien we nauwelijks vogels vliegen, maar dat veranderde toen de jongen het nest verlieten en met de ouders rondfladderden

in het groene stedelijke gebied. Een korte pauze daarna werd begin september opgevolgd door een geweldige piek van 8% van de waarnemingen. Het gevlug was niet van de lucht. Door een flinke trek golf van oostelijke beesten was het ondoenlijk geworden om onderscheid te maken tussen 'standvogels' en vakantieangers.

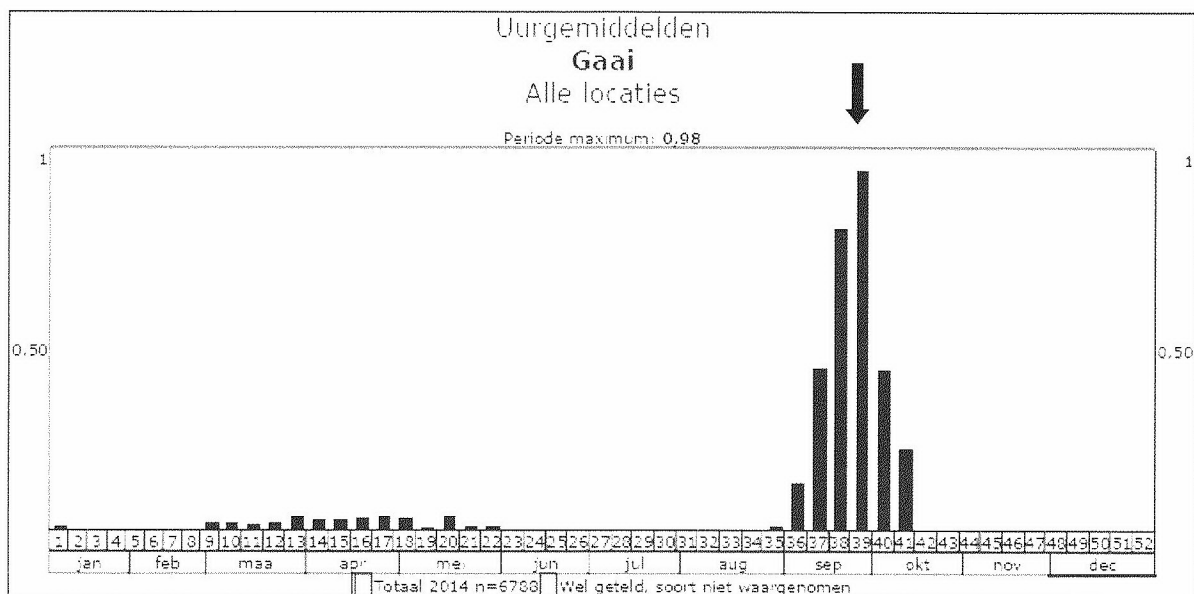

Figuur 3. Aantal waarnemingen van gaaien in het Gooi e.o. in 2014, per standaardweek (n=965).

Het bovenstaande is meteen een mooi bruggetje naar de herfsttrek. Want in die zelfde periode tussen week 37 en 40 werden 145 trekvogels geteld (figuur 3). Gezien de grote overlap met de 'plaatselijke' vogels, zullen zich ook onder die groep waarschijnlijk trekvogels hebben bevonden.

Uit de landelijke gegevens (LWVT/SOVON, 2002) blijkt de soort in Midden-Nederland vooral tussen half september en begin november door te

trekken, met een piek in week 41. De trekkende gaaien komen dan waarschijnlijk uit Noordoosten Oost-Europa. Als wij kijken naar het verloop van de herfsttrek van de gaai gedurende dit najaar, dan zien we dat zowel de aanvang als de piek twee weken eerder liggen (figuren 3 en 4, met dank aan www.trektellen.nl voor het mogen overnemen van de gegevens). Tevens blijkt dat jullie waarnemingen vrijwel synchroon lopen met de landelijke gegevens over 2014.

Figuur 4. Uurgemiddelden doortrekkende gaaien in Nederland, per standaardweek (n=6788). Bron: www.trektellen.nl.

Voor het werkgebied wordt de gaai een 'doortrekker in vrij groot aantal' genoemd (Jonkers et al. 1987). Dit betekent een dagmaximum van 251-1000 vogels. Voor zover wij weten is dit aantal in het Gooi nooit meer vastgesteld. Landelijk echter, kunnen deze aantallen in sommige jaren met gemak worden gehaald, vooral in de duinen en langs de oostgrens. Er kan dan sprake zijn van een irruptie, een nieuwe naam voor invasie. Gaaien reageren namelijk op het voedselaanbod in de broedgebieden en de traditionele overwinteringgebieden. Bij schaarste vindt dan massale wegtrek plaats in de richting ZW tot WZW, vanuit Scandinavië en West-Rusland. Hetzelfde gedrag zien we bij kruisbek, pestvogel en grote barsmsijs. De laatste grote irrupties van

de gaai vonden plaats in 1977, 1983, 1988 en 1991 (LWVT/SOVON, 2002). Kijken we naar figuur 3 dan zien we dat de piek een onmiskenbaar omslagpunt betekent: geen irruptie in 2014.

Dus stoppen met gaaien tellen? Nee, zeker niet. Een gaai zonder staart is geen gaai. Dus gaan we door tot het einde van het jaar en tellen dat het ons een lieve lust is. Ga gerust nog kijken in de natuurgebieden en geef jouw gaaien door. We durfden het haast niet te geloven toen we het hoorden, maar er zijn nog steeds leden die geen gaaien hebben gemeld, maar wel hebben gezien! Klim dus in de computer, schudt je dagboekje leeg en maak de gaai een top-vogel van het jaar 2014!

Geraadpleegde bronnen

Jonkers, D. & F. van Klaveren, 2014-1. Mijn naam is gaai! De Korhaan 48 (1): 10.

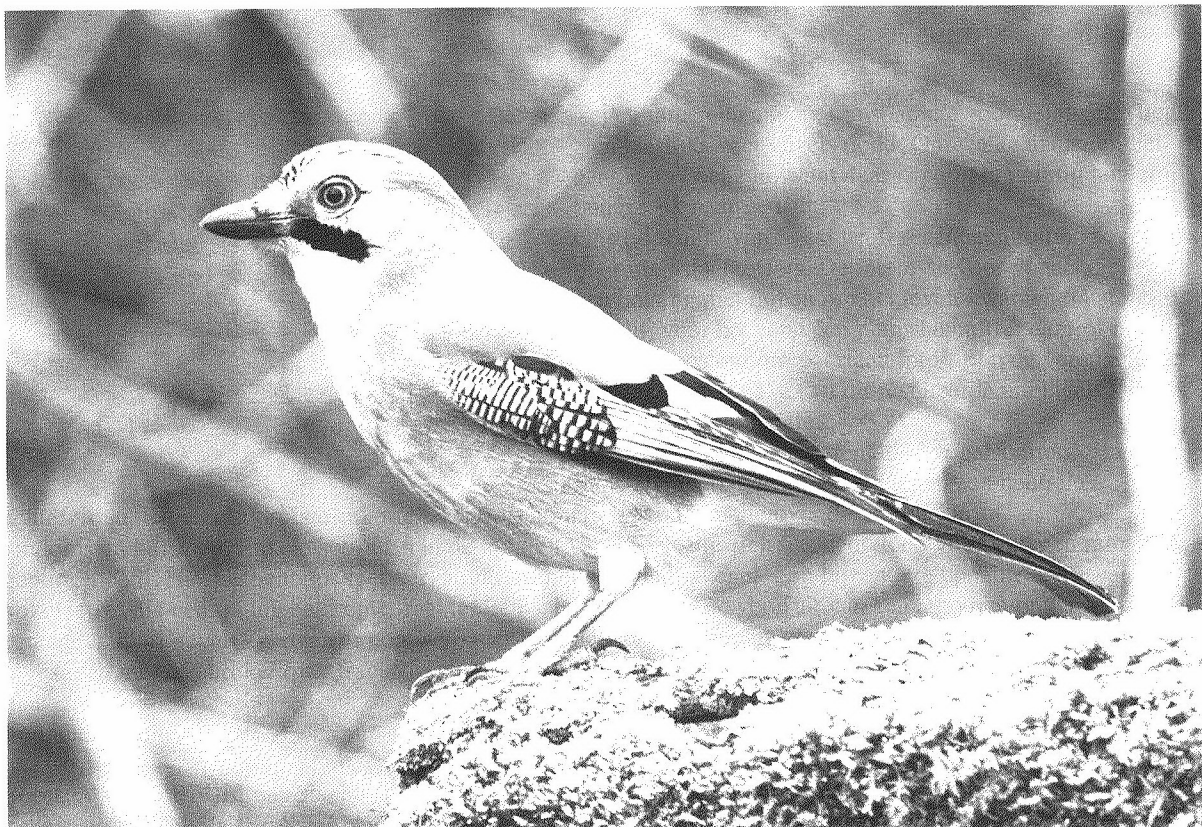
Jonkers, D. & F. van Klaveren, 2014-2. Mijn naam is gaai! De Korhaan 48 (2):68-71.

Jonkers, D. & F. van Klaveren, 2014-3. Gaai, vogel van het jaar 2014. De Korhaan 48 (3): 98-101.

LWVT/SOVON, 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co, Haarlem.

www.trektellen.nl

http://gooi.waarneming.nl/waarnemingen_v7.php?groep=1

Gaai

Foto: Bertus van den Brink